

Bratr Paleček

Bratr Paleček je historická postava, zeman - rytíř Jan Paleček, šašek krále Jiřího z Poděbrad. Protože pocházel ze vsi Pálče, říkalo se mu Jan Pálček nebo Paleček. Podle mínění historiků se narodil někdy v prvních létech po roce 1400. Jako chlapec byl prý dvořanem krále Václava IV*, jako mladík a dospělý muž prožil husitské války. Pak žil patrně mezi venkovským lidem, snad jako potulný přednášeč, zpěvák, kumštýř. Nerozpakoval se ani dělat obyčejnou práci, která mu podle rodu (rytířovi) vůbec nepříslušela. On ji dělal ochotně ze své vůle, aby pomáhal chudým.

Jiří z Poděbrad se stal králem v roce 1458, on i Paleček zemřeli roku 1471. To znamená, že když se Paleček dostal ke dvoru jako královský šašek, bylo mu už kolem padesáti. Král byl zhruba o patnáct let mladší než jeho obveselovač.

Pod slovem šašek si ve středověku nesmíme představovat klauna. Býval to chlapík, který ledasco uměl, byl důvěrníkem krále a byl poměrně nezávislý. Věci posuzoval zdravým rozumem a prostořekým způsobem to sděloval králi. Nebál se být pravdomluvný. Mohl si dovolit poukázat na věci, kterých si jinak nikdo nesměl všimnout, směl a měl říkat, co ostatní museli nevidět a nevědět.

Chodíval hodně mezi prostý lid a dělil se s ním o svůj majetek. Často se stávalo, že se domů vrátil polonahý a král mu pořizoval nové oblečení. Vždycky se našel někdo, kdo jeho majetek potřeboval víc než on. Mezi lidmi byl velmi oblíbený, mnohokrát se jich zastal a mnohokrát jim pomohl.

Bratr Paleček se mu prý říkalo nejen, že si s každým tykal a choval se ke všem rovnocenně (i královně a králi říkal bratře, sestro), ale Bratr znamená, že byl členem Jednoty bratrské.

Zápisy o něm vznikly nedlouho po jeho smrti, nejspíše je psali lidé, kteří ho ještě pamatovali, tiskem vychází už v 16. a 17. st.

*Václav IV. měl podle pověstí za šaška kouzelníka Žito.

Kde pracovat a kde jíst

Bratr Paleček míval ve zvyku, že v létě chodíval do vsi a pomáhal chudým lidem v práci. Tenkrát bývaly chalupy doškové a Paleček se vyznal v pošívání střech, zabýval se tedy často tímto dílem. Když takto u chudáka pracoval a přišel čas oběda nebo večeře, sebral se a šel se najíst tam, kde viděl veliké a bohaté stavení, ke šlechtici nebo k jeho šafáři.

Někteří z těchto zámožných se tomu divili a nebylo jim to vhod. Říkali mu:

„Bratře Palečku, pročpak tohle děláš? Říká se přece odedávna: Kde jsi pracoval, tam at' ti dají najíst. A ty jsi u nás nic nedělal, proč tedy u nás jíš?“

„Protože myslím na všechno,“ odpovídal takovému tazateli Paleček, „myslím na to, bratře, že až ty budeš tak nuzný a chudý jako ten, komu jsme dnes pomáhal, a on bude tak bohatý jako ty – přijdu zas k tobě pracovat, a k němu jíst.“

Zachránění nevinně odsouzeného

Jednoho večera stala se vražda v jednom domě blízko Staroměstského náměstí v Praze. Jakmile ti, kdo byli v domě, vraždu objevili, ihned dům zamkli. A hned také přišel rychtář se strážnými a hledali vraha. Podezření padlo na mladého Dubčanského, který byl v domě, i odvedl ho rychtář jako viníka. Protože nikdo nevěděl, že skutečný vrah hned po činu vyskočil oknem, byl mladý Dubčanský nazítří ráno odsouzen k smrti.

Když za velké účasti lidu byl Dubčanský uveden katem k Horské bráně, aby byl na šibeničním vrchu za městem popraven, zastavil se náhle a zvolal zoufale:

„Ach, všemohoucí milý Bože, žaluji tobě, že mám z tohoto světa odejít, aniž jsem byl svým panem králem spravedlivě vyslyšen!“

I dolehlo to volání k sluchu Bratra Palečka, který se tam v tu chvíli nahodil, a obrátil se Paleček k rychtáři a katovi a řekl jim:

„Bratře rychtáři a ty, bratře kate, zůstaňte stát a počkejte na mne zde s tímto odsouzcem, až se vrátím od bratra krále! Nesmíte dále jít, neboť o samotného krále běží – tento vězeň žaluje na něho přímo bohu všemohoucímu.“

Po takovýchto slovech neopovážili se rychtář s katem vést mladého Dubčanského na popraviště a zůstali tam čekat na tom místě. Zatím Paleček běžel do králova dvora a pravil králi Jiřímu:

„Ó bratře králi, slyšel jsem na tebe žalobu králi nebeskému. Proto jsem přiběhl, abych ti ji pověděl.“

„Jakou jsi slyšel žalobu, Palečku, pověz.“ (...)

„Tam dole vedou ulici jednoho mládence, bratře králi. Ten mládenec má být katem s'at a s pláčem lituje a žaluje Bohu, že má sejít ze světa, aniž byl slyšen tebou, svým pánem. Nechtěl jsem, aby jeho žaloba dolehla k nebesům, tak jsem řekl rychtáři i katovi, aby s ním počkali, až se od tebe vrátím. Pošli se mnou svého maršálka, ať k tobě odsouzence přivede, a vyslechni jej.“

A tak se stalo, že mladý Dubčanský byl přiveden před krále a král jej vyslechl a rozhodl takto: aby se počkalo čtyři týdny a byl hledán vrah.

I pátralo se znovu a lépe než dosud, vražda byla objasněna, skutečný vrah dopaden a mladý Dubčanský zůstal živ a žil potom ještě čtyřicet let. A on i jeho rod navždycky byli vděční bratru Palečkovi, že vymohl na králi spravedlnost.

Bratr Paleček a kanovníci

V Čechách bývalo odedávna zvykem, že v poslední dny masopustu navlékali se lidé do všelijakých maškar, oblékali si kožichy naruby, chlupy ven, ten dělal medvěda, ten kozla, a tak se veselili, pili a tancovali. I stalo se jednou, že dlouho před masopustem přišli ke králi Jiřímu kanovníci od Svatého Víta a měli na sobě své nádherné a drahé kožichy. Bratr Paleček zůstal na ně koukat, jak se ubírají ke králi, a bylo mu hořko, že tito kněží místo o chudé a trpící se starají o svou parádu. Šel tedy za nimi, a když už rozmlouvali s králem Jiřím, začal je tahat za jejich vzácné kožešiny a volal:

„Hara, hara! Naši už kožichy naruby obrátili, a ještě masopust není!“

Kanovníci si stěžovali králi a řekli: „Prosíme, ať nám dá ten dobrý muž pokoj.“

„Copak to děláš, Palečku?“ zeptal se král a v duchu se musel smát. „Proč nenecháš pány kněze na pokoji?“

„Ách, to jsou páni kněží, bratře králi?“ pravil Paleček. „Ať se mi nediví, že jsem se spletl – já myslel, že jsou to masopustní blázni v maškarách!“

Zastyděli se kanovníci za svou parádivost a zahanbena byla bratem Palečkem všechna okázalost církve, která shromažďovala bohatství a nemyslela na lidskou bídu.

Zbožná pouť paní královny

Paleček byl zase jednou na venkově pomáhat chudým lidem v práci. Seděl nahoře na stodole a pošival ji došky. A jak tak pracuje, až ho pot zalévá, slyší najednou, že ho někdo volá.

„Copak je?“ ptá se Paleček.

„Bratře Palečku, máš jít dolů,“ ozval se hlas u plotu.

Paleček kouká – on tam stojí královnin sluha a kývá na něho. Slezl tedy a šel k němu.

„Paní královna tě prosí, bratře Palečku, abys k ní přišel. Je tamhle na cestě, zavedu tě k ní,“ řekl sluha.

Na cestě stojí královský kočár s nádherným spřežením a v jeho stínu na mezi odpočívá paní královna.

„Bratře Palečku,“ volá už z dálky, „to jsem ráda, že jsi tady. Vydala jsem se na zbožnou pouť ke Svatému Prokopu, a když jsme sem přijeli, sluha tě zahlédl na střeše. Dala jsem tě zavolat, abys mě viděl jako unavenou poutnici. Vyjela jsem totiž z Prahy kočárem, ale hned za městem jsem sestoupila a jdu prachem cesty pěšky za ním. Chci vykonat tuto namáhavou pouť ke Svatému Prokopu jako oběť, abych se zalíbila Bohu a získala zásluhu pro svou duši.“

Paleček stál před královnou se sklopenou hlavou a mlčel.

„Bratře Palečku,“ pravila královna, „pověz nám, jak nám Bůh odplatí za to, že konáme tuto pouť za kočárem pěšky.“

Tu Paleček zvedl hlavu a odpověděl:

„Bude-li Bůh platit všem tulákům a zahalečům, kteří se marně po cestách potloukají, a ty nezmeškáš a přijdeš k výplatě včas, pak i tobě může být něco dáno. Kdybys však, milá sestro královno, raději doma seděla a přízi předla a z příze dala nadělat plátna a to plátno rozdala chudým – to bys jistě zasloužila chválu a odplatu i na zemi, i na nebesích.“

Jakmile královna, manželka krále Jiřího, ta slova uslyšela, poslechla Palečka, dala obrátit kočár, nastoupila do něho a vrátila se do Prahy. A Paleček se vrátil ke své robotě na stodolu.

FRYNTA, Emanuel. *Moudří blázni: Knížka historek, pohádek, povídek a veršů o moudrém bláznovství a bláznivé moudrosti*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1976.

- 1) Kdo byl Bratr Paleček? Odkud pocházel? Komu sloužil?
- 2) Jaký byl?
- 3) Komu pomáhal?
- 4) Koho někdy „trápil“?
- 5) Považovali ho všichni za hrdinu?

Řešení:

- 1) Rytíř ze vsi Pálče a člen Jednoty bratrské, šašek krále Jiřího z Poděbrad.
- 2) Byl moudrý, spravedlivý, pracovitý, z pozice chudých byl jednoznačně kladným hrdinou.
- 3) Pomáhal chudým, venkovanům a všem, kdo potřebovali.
- 4) Trápil (poučoval, napravoval) každého, kdo měl nějakou moc, nějaké postavení, které mohl zneužít proti chudým (poddaným).
- 5) Ne, z pohledu bohatých musel být minimálně trpěn, určitě nebyl oblíben.